

# Dvě cesty do Brazílie

Hans Staden

Překlad: Vlasta Havlínová

## Hans Staden

- Narodil se mezi lety 1525 a 1528, zemřel asi v roce 1576
- Podle příjmení žil ve vsi Staden v Hessensku
- Německý voják, později námořník a dělostřelec
  - 1547 se dostal do služeb portugalského krále
  - Po návratu z první plavby se dal v Seville do služeb španělského krále
- V roce 1555 se vrátil do vlasti do města Wolfhagenu, kde se nejspíš stal ledkařem a mydlářem
- Oženil se, ale v roce 1576 město zasáhl mor, jemuž podlehl mnoho obyvatel, zřejmě včetně Stadena a jeho ženy.

Kniha je rozdělená na dva díly. První díl pojednává o cestách do nového světa a druhý díl je o zemi a lidu, o kmeni Tupinambá a jejich způsobu života a o zvycích.

V prvním díle Staden vypráví o cestách do nového světa.

### První cesta

Hans Staden se rozhodl poznat Indii. Do Lisabonu se však dostal příliš pozdě, všechny lodě do Indie odpluly. Měl však štěstí a přijali ho jako dělostřelce na lodi, která měla namířeno do Brazílie. První zastávka byla na ostrově Madeira, kde nabrali pár zásob a poté pokračovali do města Arzila v Maroku, ale kvůli špatnému počasí na moři se rozhodli vyplout k Brazílii. Do přístavu Pernambuco dorazili 28. ledna roku 1548. Zde se nacházela portugalská osada jménem Olinda. Když posádka lodi pomohla v boji proti divochům, kteří žili v oblasti Olindy, nabrali vodu, zásoby a vydali se zpět do Lisabonu. Přišli 8. října roku 1548.

### Druhá cesta

Staden po příplutí do Lisabonu chvíli odpočíval, ale pak se opět rozhodl, že pojedje se Španěly do Río de la Plata. 10. dubna roku 1549 vypluly tři lodě ze San Lúcaru, kvůli nepříznivému počasí nejprve pluli do Lisabonu a odtud na Kanárské ostrovy, kde se lodě rozdělily.

Z Kanárských ostrovů pluli k Zelenému mysu, kde je vítr zahnal dál ke Guinejskému zálivu a k ostrovu Sv. Tomáše. Odtud už konečně dorazili do přístavu Superagua v novém světě.

Portugalci žijící u přístavu jim poradili, kde leží ostrov Sv. Kateřiny. Když se dostali do přístavu Sv. Kateřiny, zůstali tam asi tři týdny, pak příplula druhá ze tří lodí. Po čase stráveném v přístavu, se kapitáni lodí rozhodli, že se vydají na ostrov Sv. Vincenta, který patří

Portugalcům a pokusí se od nich získat loď na dokončení plavby do Río de la Plata. Část posádky se vydala po souši a část po moři. Ti co vypluli na lodi, mezi nimi i Staden, ztroskotali blízko Sv. Vincenta, aniž by to věděli. Všichni ztroskotání přežili a lidé z osady na Sv. Vincentu jim pomohli. Spolu s Portugalci na ostrově žili Tupinikinové a mameluci, potomci divochů a lidí.

Staden se dostal do osady Bertioiga, místní lidé ho poprosili, aby žil v pevnosti a chránil je před útoky Tupinambů (kmen nepřátelských divochů). Pevnost měla chránit Bertioigu, ale nebyla dostatečně opevněná, Stadenovi svěřili několik děl. Jako dělostřelec působil nejprve čtyři měsíce a pak ho přemluvili na dva roky.

Během jeho působení v Bertioze byl zajat Tupinamby.

Asi po tří denní cestě dorazili do své osady Ubatuby. Staden byl zajat dvěma bratry, říkali si „Velký hrnec“ a „Malá miska“, měli dohodu, že prvního koho zajmou, darují bratrovi svého otce „Velkému žraloku“. Nový pán Stadena se o něj staral, krmil ho, bral ho s sebou na různé výpravy a až bude chtít tak ho zabije a sní. Francouzi se přátelí s Tupinamby a tím pádem jsou nepřátelé Portugalců a Tupinikinů. O Stadenovi si mysleli, že je Portugalec, protože ho zajali u Portugalců, a když k němu přišel jeden Francouz a mluvil na něj francouzsky, nerozuměl mu. Francouz nařídil divochům, ať ho snědí, že je to Portugalec. Staden žil u divochů devět měsíců s vědomím, že až přijde jeho čas, rituálně ho snědí. V říjnu roku 1554 připlula francouzská loď, která Stadena „vykoupila“. Divoši věřili hodně „v rodinu“, Francouzi na ně museli udělat dojem, že Hans patří mezi ně a že na palubě lodi má bratry, kteří ho chtějí odvést domů otcí. Náčelník divochů tedy Stadena pustil, ale musí se vrátit první lodí zpět do Brazílie. V únoru roku 1555 konečně loď připlula do Francie.

*„A tak mě všemohoucí Bůh, jemuž není nic nemožného, dovedl zpátky do vlasti. Budiž mu věčná chvála. Amen.“*

Díl II. pojednává především o kmeni Tupinambá. Píše se zde o tom, kde bylo jejich území, jaké měli zvyky a čím se živili.

Kmen sídlil v oblasti kolem Ria de Janeiro, když však v tomto území už nebylo co „jíst“ přesunuli se jinam. Divoši byli dohněda opálení, chodili nazí, malovali si po těle, do dolních rtů, tváří a uší si dělali otvory, do kterých vkládali kamínky. Bydleli v chýších, které byly asi čtrnáct stop široké a až sto padesát stop dlouhé, byly asi dva sáhy vysoké, s kulatou střechou pokrytou palmovým listím, aby do nich nepršelo. Vnitřek chýše nebyl nějak rozdělen, ale

každé rodině náležel kousek místa kolem ohniště. Každá chýše měla svého náčelníka. Všichni náčelníci měli stejné právo poroučet a vládnout. Jestliže se jeden z nich vyznamenal válečnými činy více než ti ostatní, platilo jeho slovo v další válce více. Osady neměli více jak sedm chýší, mezi nimi bylo prostranství, takové „náměstí“ na kterém se scházeli a zabíjeli své zajatce. Tupinambové uměli rozdělat oheň pomocí dřeva „ibacú- iba“, jejich ženy si vyráběli hrnce i mísy, které zdobili.

Většina mužů měla jen jednu ženu, někteří náčelníci jich měli více. U divochů bylo zvykem, že jeden druhému daruje ženu, „když ji měl už dost“. Takto si někdy navzájem darovali dceru nebo sestru. Bylo zvykem, že se dívky zasnoubily už v dětství. Když dospěli v ženy, ustříhli jim vlasy a vyškrábali jim na zádech rány, které potírali tak aby i po zahojení byly rány vidět. Bez slavností vydali dívku muži a „své věci si dělali potají“. Největší ctí pro muže bylo, když pobil nebo zabil mnoho nepřátel. *„Má tolik jmen, kolik nepřátel zabil, a nejváženější jsou ti, kteří mají mnoho jmen.“*

*„Divoši věří ve věc, která roste jako dýně. Je velká jako pŕlmázový hrnec a uvnitř je dutá. Nastrčí ji na hůlku, proříznou do ní otvor ve tvaru úst a náházejí dovnitř malé kaménky, aby chrastily. Touto věcí třesou, když tančí a zpívají.“* Této věci říkali „maraká“. Jednou do roka navštíví všechny chýše lidé, jimž se říkalo „pažé“ (dalo by se říci, že to byli proroci) a všem vyprávěli, že je navštívil duch z daleké ciziny a propůjčil jim moc naučit všechna „maraká“ lidskou řečí. Z žen dělali věštkyně, které jim věštily například, jak dopadnou v boji. Aby se stala věštkyní, musí skákat, ječet a běhat do kolečka až vyčerpáním padne na zem. Když se žena vzpamatovala, kouzelník prohlásil, že už může předpovídat budoucnost.

Jestliže do osady dovedli zajatce, ženy a mladí ho nejprve bili. Poté ho polepili šedým peřím, ostříhali mu obočí a svázali ho, aby nemohl utéct. Zajatci darovali ženu, aby se o něj starala. Dávali mu dobře jíst, vykrmovali ho. A když se jim zachtělo, zabili ho a snědli. Přípravy probíhaly ve velkém, vyráběli mnoho nádob na nápoje a hrnce. Zdobili i palici- „ibira-pemu“, kterou měl být zajatec zabit, na zdobení používali střapečky z peří. Divoši upletli dlouho šňůru- „mussuranu“, kterou zajatce svázali. Když bylo vše hotové, určili den smrti a pozvali i divochy z ostatních vesnic. Když se všichni sešli, náčelník je přivítal se slovy: *„ Pojd'te a pomozte nám sníst našeho nepřítel.“* Zajatec „oslavoval“ s divochy a druhý den ráno mu postavili chýši, ve které měl strávit poslední noc. Když přišel jeho čas, dovedli ho na prostranství před chýší, kterou mu postavili a později ji i zbourali. Jedna z žen vzala palici a ječela radostí a mávala s ní před zajatcem, aby viděl, čím dostane osudnou ránu. Ten, který měl zajatce zabít, převzal od ženy palici a přistoupil k zajatci se slovy: *„ Ano, jsem tu, abych*

*tě zabil, protože tvoji lidé také zabili a snědli mnoho mých nepřátel.* “ Zajatec musí odpovědět:  
*„Mám ještě mnoho přátel, kteří mě náležitě pomstí.“* Pak dostal ránu do temene hlavy.  
Když zajmou nepřítele snědí jej, ne z hladu ale z nenávisti, chtějí pomstít své přátele.  
Kromě zvyků Tupinambů je zde popsána i fauna a flora té země.